

ВПЛИВ ІНФЛЯЦІЇ НА МАЙНОВИЙ СТАН ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто основні характеристики інфляції як економічного явища та її вплив на достовірність і оперативність підготовки інформації про майно

Постановка проблеми. Інфляція має здатність суттєво впливати на різноманітні процеси, що відбуваються в економіці. В найбільшій мірі такий вплив призводить до зміни та викривлення цінових показників в самій країні. В результаті чого, відбувається зміна та спотворення і всіх наступних інформаційно-вартісних потоків, що формуються в такій країні. Якщо розглядати на рівні підприємства, то найбільша частина цінової інформації знаходиться в фінансовій звітності.

Під час інфляційних процесів можна спостерігати відносно зниження вартості певних матеріальних активів, що підприємство використовує у своїй господарській діяльності, зниження реальної вартості грошових активів, а також інших фінансових активів, зниження собівартості виготовленої продукції, що в свою чергу веде до штучного зростання величини прибутку та зростання податкових зобов'язань з такого прибутку.

Показники фінансової звітності підприємства, в основі якої закладений принцип історичної (фактичної) оцінки та її незмінності, деформуються в умовах інфляції, що може давати викривлене уявлення про фінансовий стан та спотворені дані про результати діяльності підприємства.

Аналізуючи інформацію такої фінансової звітності, неможливо достовірно оцінити майно підприємства, результати діяльності вводять користувачів в оману, що не дозволяє прийняти адекватні рішення про використання прибутку, а також неможливо приймати розумні управлінські рішення щодо господарської діяльності.

Ймовірність прийняття помилкових інвестиційних рішень у цей період різко зростає. І передусім тому, що в умовах високих темпів інфляції значно спотворюється звітна бухгалтерська інформація підприємства. Використовуючи цю інформацію, інвестори та інші користувачі бухгалтерської звітності підприємства проводять його фінансовий аналіз, ризикуючи отримати помилкові результати і далеку від реальності картину фінансового стану підприємства [4, с. 50]. Проводячи фінансовий аналіз підприємств, в умовах високої інфляції одержують завищені значення коефіцієнтів прибутковості підприємства, а це не дає змоги об'єктивно оцінити фінансовий стан підприємства. Таке викривлення фінансових коефіцієнтів є наслідком спотворення бухгалтерської звітності у результаті зміни рівня цін в самій економіці держави.

Аналіз досліджень та публікацій

Огляд літературних джерел показав, що дослідженням проблем бухгалтерського обліку в умовах інфляції займалися такі провідні вчені та дослідники, як В. Сердюк, Л. Масич, Р. Коршикова, В. Пархоменко, Р.Г. Каспіна, А.С. Лугінов, А.К. Гоголев, Г.В. Соколов, В.М. Євсєєв, І.В. Ганіна, М.Р. Лучко, Д.А. Евдовицький, Е.Н. Домбровська, У.Ю. Рощектаєва, В.П. Савченко, Л.Г. Ловінська, Я.В. Соколов., Г.Н. Соколова., М. Шеремета, А.Б. Сич, Н.В. Харченко, І. Ярошук, О.В. Єфімова, М.В. Новікова, Є.В. Коваленко, Г.Г. Кірейцев, М.В. Мазур, С.І. Пучкова, А.В. Суворов, Б.М. Занькота та інші.

Всі перераховані дослідники, одноставно наголошують на важливості вивчення даного питання. Велика кількість публікацій стосовно даної проблеми належить Р. Коршиковій, яка в своїх дослідженнях приділяє увагу методологічному аспекті даної проблеми. Р.Г. Каспіна, Є.М. Домбровська, Г.Н. Соколова та М.В. Новікова досліджують вплив інфляції на достовірність бухгалтерської інформації. Зокрема, Є.Н. Домбровська узагальнила положення сучасних підходів до визначення достовірності фінансової звітності, розглянула вплив інфляції як основного об'єктивного фактора, що призводить до викривлення звітної інформації.

Однак дане питання вчені досліджують лише з теоретичної позиції, розкривають концептуальні засади даного питання, мало приділяють уваги вдосконаленню методологічного аспекту забезпечення якості та достовірності даних бухгалтерського обліку.

Метою дослідження є визначення основних напрямів впливу інфляції на стан майна підприємства та ідентифікація ролі бухгалтерського обліку в зменшенні негативного впливу інфляції на процес господарювання

Виклад основного матеріалу дослідження

Як економічне явище інфляція існує вже тривалий час. Вважається, що вона виникла з появою паперових грошей, з функціонуванням яких вона нерозривно пов'язана.

При дослідженні певного явища часто доводиться звертатись до даних історії науки, її соціологічного аспекту. Для того, щоб отримати якісь нові знання з певного питання, необхідно дослідити історію розвитку даного явища.

Інфляція була притаманна ще в рабовласницькому суспільстві як наслідок карбування неповноцінних монет державою. Наприклад, у Давній Греції в VI ст. до н.е. в обіг випускали монети, в яких вміст коштовних металів був на половину меншим від номіналу повноцінних. Замість благородних металів додавали, як правило, мідь. Монетно-грошова інфляція

практикувалась і за феодалізму [6; с. 684]. Отже, причиною знецінення була втрата довіри до монет, в яких при карбуванні закладалося менше металу (порівняно з офіційно встановленою кількістю).

Протягом двох століть (з кінця XII – по XIVст.) вміст срібла у кельтському пфенінгу зменшився більше як у 17 тис. разів. Французький король Філіп IV так часто вдавався до карбування фальшивих монет, що був прозваний фальшивомонетником. Монетно-грошова інфляція здійснювалась також в Італії, Нідерландах, Росії та інших країнах і використовувалась для збагачення панівних верств, прискорювала розорювання дрібних ремісників, торговців, погіршувала становище селян [6; с. 685].

На нижчій стадії капіталізму (тобто з початку XVI ст. до кінця XIX ст.) інфляції виникали лише під час революцій, війн та повоєнної розрухи: держава вдавалась до надмірної емісії паперових грошей і припиняла їхній обмін на золото. Протягом XIX ст. можна виділити два періоди загального підвищення цін:

- у перші два десятиріччя під впливом наполеонівських війн;
- у 50 70-ті роки під час Кримської, Франко-Пруської та Громадянської війни у США.

У повоєнний час рівень цін знижувався, тому наприкінці XIX ст. вони були на тому самому рівні, що й на початку століття. В інших випадках панування золотого стандарту, тобто вільного обміну банкнот на золото, вартість грошей не відхилялася від купівельної спроможності золота. Якщо благородні метали виконували функцію загального еквівалента, то необхідна кількість грошей в обігу регулювалася функцією нагромадження скарбів та накопичення. За надмірної кількості таких грошей в обігу зайві гроші осідали як скарби і при цьому не знецінювались. Інша ситуація складається у XX ст. На вищій стадії капіталізму інфляція набула постійного та загального характеру, охопивши всі розвинуті країни. Її темпи були високими, а у деяких країнах навіть стрімкими. Крім того, інфляція після 1914 р. відбувалася за відсутності в обігу золотих монет, а згодом і нерозмінності банкнот на золото (після кризи 1929, 1933 рр.), унаслідок чого замість золотих цін встановлюються паперові грошові ціни (крах золотого стандарту) [7; с. 474].

Однак, не дивлячись на те, що інфляція як явище існувало за рабовласницьких часів, сам термін “інфляція”, з’явився в обороті в середині XIX ст. як відображення кризового стану грошової системи США, що виник внаслідок величезного випуску в обіг паперових доларів у роки Громадянської війни 1861 – 1865 рр. Звідси і пояснення етимології даного терміну: *inflation* в перекладі з англійської мови означає “надування, наповнення, здуття”, з французької *inflation* “інфляція, пухлина здуття”, з німецької *inflatio* “здимання” пов’язане з дієсловом *inflō* “вдуваю, здимаю” [6; с. 313].

Ототожнення інфляції із знеціненням грошей і зростанням товарних цін продовжує існувати й досі. Але, на нашу думку, сучасна інфляція пов'язана не лише з падінням купівельної спроможності грошової одиниці, а й охоплює загальноекономічні процеси, що спричинюють дисбаланс і протиріччя як у сфері виробництва, так і у сфері грошового обігу, обмежує виробниче і особисте споживання, вражає інші сфери економічного життя суспільства.

З економічної точки зору, інфляція – це складний процес, що зумовлюється переповненням сфери обігу паперовими грошовими знаками через надмірний їх випуск або в результаті скорочення товарної маси в обігу при незмінній кількості випущених паперових грошових знаків та є наслідком дії цілої низки причин, які лежать як у сфері грошового обігу, так і у сфері самого виробництва.

У бухгалтерському обліку трактують дане поняття так: інфляція – це підвищення загального рівня цін в економіці внаслідок зниження їхньої купівельної спроможності [2, с. 11].

На сьогоднішній час одним із головних об'єктивних факторів, що впливають на діяльність господарювання, являються інфляційні процеси. Інфляція – це об'єктивне економічне явище, що має велике соціально-економічне значення, яке являється одним із основних факторів спотворення інформації про фінансово-господарську діяльність підприємства, його майновий стан та кінцевого результату.

Гроші є єдиною грошовою одиницею, за допомогою якої на практиці можна отримувати порівняння фінансових даних про різноманітні об'єкти бухгалтерського спостереження. Грошове вираження дозволяє розглядати в єдиній системі бухгалтерського обліку і співставляти майно підприємства, дебіторську та кредиторську заборгованість доходи та витрати, фінансові результати тощо.

Але, використання принципу грошового вимірника при формуванні інформації має і обмеження. Інфляція спричинює коливання купівельної спроможності грошової одиниці і різних об'єктів бухгалтерського спостереження оцінюється в різних одиницях виміру, у зв'язку з чим виникають проблеми з порівнянням та співставленням інформації у часі.

В умовах досить високої інфляції грошова одиниця втрачає свою купівельну спроможність, тобто знецінюється. Це означає, що змінюється кількість товарів та послуг, які можна придбати на певну суму грошових коштів у різні періоди. Такий засіб вимірювання господарської діяльності підприємства може призвести до наступних негативних наслідків:

– заниження вартості активів. Особливо актуально для необоротних активів, оскільки подібні об'єкти обліку надходили на підприємство у попередні звітні періоди, коли купівельна спроможність грошової одиниці була значно вищою, ніж на дату балансу;

– зниження витрат підприємства в частині собівартості продажу та амортизаційних відрахувань, що виникає внаслідок неправильної оцінки відповідних активів у балансі підприємства;

– ігнорування прибутків (збитків) від зміни купівельної спроможності грошей та одночасно включення до фінансового результату звітного періоду штучного прибутку внаслідок перекручення витратної частини Звіту про фінансові результати, що тягне за собою, збільшення бази оподаткування;

– розподіл завищеного прибутку у вигляді дивідендів, що призводить до витрачання частини вкладеного капіталу.

Інформація, що формується в бухгалтерському обліку і, що знаходиться у фінансовій звітності підприємства, повинна містити якісні характеристики, відповідного змісту для задоволення зацікавлених користувачів. Найбільшого впливу інфляція здійснює на такі якісні характеристики інформації, як співставленість, доречність і достовірність.

Для виміру активів, зобов'язань і капіталу власників (включаючи доходи і витрати) підприємства принцип історичної (фактичної) собівартості визначає концептуальну основу. Принцип собівартості констатує, що грошовий еквівалент вартості повинен використовуватись для визнання всіх елементів фінансової звітності.

Принцип оцінювання за фактичною (історичною) собівартістю, найповніше розкриває індивідуальні витрати, чим забезпечується реальна основа об'єктивного відображення майнового стану господарства та визначення результатів його роботи. Фактична собівартість в бухгалтерському обліку виступає основною оцінкою господарських фактів.

Однак в умовах інфляції характерною для економіки безперервного зниження вартості грошових одиниць держав світу та відповідного знецінення ресурсів виникає проблема у об'єктивності показників бухгалтерської звітності про майно та зобов'язання. Це пов'язано з тим, що нині облікові дані формуються, виходячи з історичної вартості. Вона значно відрізняється від ринкової, на що впливає ряд факторів, серед яких одним з головних є інфляція [3; с. 299].

Дійсно, в умовах стабільності цін використання системи обліку, що ґрунтується на оцінці за історичною (фактичною) собівартістю є доцільним. Але, в умовах інфляції відбувається значне коливання цін. В такі періоди бухгалтерські дані, що формуються на основі первісних вартостей, є недостовірними і значно спотворюють результати виробничо-господарської діяльності.

За наявності високих інфляційних процесів облікова інформація, яка оснований на історичній (фактичній) оцінці, може давати викривлені уявлення про фінансовий стан і результати діяльності підприємства. На основі такої

інформації неможливо оцінити майно підприємства, розрахований фінансовий результат вводить в оману користувачів і не дозволяє прийняти обґрунтоване рішення про його безпосереднє використання, а також організувати та здійснити вірну інвестиційну політику.

Інфляція здійснює вплив на купівельну спроможність грошових одиниць, тобто основних одиниць виміру бухгалтерського обліку. Тому, ми можемо говорити про те, інфляція здійснює вплив на облікову інформацію та на систему бухгалтерського обліку в цілому.

Заниження витрат підприємства в частині матеріальних витрат і амортизації викликає необґрунтоване заниження собівартості, тобто неповне покриття реальної суми поточних витрат із виручки підприємства. В умовах інфляції при використанні в обліку оцінок за початковою вартістю доходи, що виражені в грошових одиницях поточної купівельної спроможності, співставляються з витратами, що вимірюються в грошових одиницях купівельної спроможності минулих періодів. Результатом чого є викривлення фінансових результатів, а саме, відбувається безпідставне завищення даного показника. Сума отриманої виручки не дозволяє покрити в повному обсязі суму понесених підприємством матеріальних витрат. А це призведе до того, що в наступному звітному періоді необхідно буде більше грошових коштів, а ніж відшкодовано в попередньому.

Може виникнути ситуація, коли при розподілу номінальної суми прибутку розподіляється фактично неіснуючий прибуток на використання і виплату дивідендів. Значне завищення суми фінансового результату при заниженій вартості активів викликає необґрунтоване завищення показників рентабельності підприємства із всіма негативними наслідками при реальній оцінці його діяльності.

Необхідно відмітити про те, що відсутність обліку зміни цінових аспектів виробничо-господарської діяльності, призводить до недостовірності даних бухгалтерського обліку про результати фінансової діяльності.

Крім того, не коригуючи фінансову звітність на вплив інфляційних явищ, складно досягти консенсусу при вивченні та дослідженні результатів виробничо-господарської діяльності в економічному аналізі. Це пояснюється насамперед незіставленістю динамічних рядів активів та пасивів за один обліковий період, для якого характерна різка зміна цінових аспектів діяльності.

В період гіперінфляції заниження вартості активів (будівель, споруд, матеріальних запасів) призводить до недостовірності даних про витрати та їх значне заниження (собівартості виробництва продукції та її реалізації). Це, в свою чергу, веде до завищення даних про фінансові результати та значно збільшує оподаткування суб'єктів виробничо-господарської діяльності,

виплати дивідендів за акціями та процентів за облігаціями. Негативним наслідком цього явища є заниження внутрішніх ресурсів підприємства, що мають бути спрямовані на модернізацію чи реконструкцію наявних активів.

Отже, в умовах зниження купівельної спроможності грошей звіти підприємства можуть виявитися джерелом необ'єктивної інформації. Показники балансу втрачають з різною швидкістю та різною вагою свою вартість. Готівка та дебіторська заборгованість у зв'язку з інфляцією також швидко втрачають свою вартість і ведуть до збитків підприємства на суму зниження купівельної спроможності грошей. Але, підприємства, які збільшують свою кредиторську заборгованість та інші зобов'язання (з оплати праці, за розрахунками з бюджетом, платежами соцстраху і іншим кредиторам) отримують певну вигоду, тому що можуть розплатитися за своїми зобов'язаннями грошима за нижчою купівельною спроможністю.

В умовах інфляції у зв'язку з викривленням звітності, користувачі інформації можуть приймати рішення, які не відповідають дійсним процесам. Для об'єктивної оцінки фінансових результатів і фінансового стану підприємства, необхідно робити перерахунок звітної інформації на рівень інфляції. Основною метою коригування показників Фінансової звітності – звести в ній викривлення, зумовлені зміною рівня цін до мінімуму.

Для запобігання негативного впливу інфляції на оцінку основних засобів можливо проводити переоцінку основних засобів, в цьому випадку підвищується достовірність даних бухгалтерського обліку, збільшується сума амортизаційних відрахувань, що запобігає появі інфляційного прибутку.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, в умовах інфляції, фінансові звіти підприємств про результати господарської діяльності, фінансовий стан та використання прибутку можуть виявитися джерелом необ'єктивної інформації. Це пояснюється тим, що фінансова звітність формується в грошовому вимірнику, а оцінка її статей відображає ціни різних періодів часу, то зміна цін негативно впливає на якісні характеристики звітів (достовірність та інші). Для того, щоб користувачі інформації приймали рішення, адекватні реальним процесам, необхідно коригувати показники звітів на інфляцію.

Інфляційні процеси призводять до того, що одні й ті ж витрати мають різне грошове вираження залежно від часу виникнення.

Аналізуючи вплив інфляції на якісні характеристики бухгалтерської інформації, можна зробити висновок, що принцип бухгалтерського обліку історичної (фактичної) собівартості, який полягає в тому, що пріоритетною є оцінка активів підприємства, виходячи з витрат на їх виробництво та

придбання, втрачає свою актуальність. Тому необхідно використовувати в обліку поточні оцінки, це дозволить покращити такі якісні характеристики інформації, як суттєвість, зіставність, достовірність, але цей метод не може гарантувати того, що дані бухгалтерського обліку будуть надійними. Світова практика свідчить, що оцінка за поточною собівартістю завжди суб'єктивна і, відповідно, менш надійна.

Отже, враховуючи зазначене вище, слід зробити загальний висновок про необхідність врахування в бухгалтерському обліку впливу інфляційних явищ з метою отримання достовірної та реальної інформації про стан господарських засобів та джерел формування їх і господарські процеси.

Шляхи такого врахування є об'єктом наступних досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Демківський А.В. Гроші та кредит. Навчальний посібник. – К.: 2005. – 528с.
2. Лучко М., Остап'юк М. Бухгалтерський облік в умовах інфляції // Бухгалтерський облік і аудит. – 1994. – № 1. – С. 11 – 14.
3. Остап'юк Н.А. Бухгалтерський облік та інфляція: взаємозв'язок та значення для управління // Створення інтелектуальної системи обліку для економіки України. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Тернопіль: Економічна думка, 2007. – 526 с.
4. Савчук В.П., Москаленко О.В. Вплив інфляції на оцінку показників прибутковості підприємства // Фінанси України. – 2002. – № 1. – С. 50 – 60
5. Шеремета М. Аналіз активів підприємства в умовах інфляції. // Проблеми реформування економіки, обліку, контролю та аналізу підприємств / Наукові записки кафедри бухгалтерського обліку і аудиту в сільському господарстві ТАНГ, Випуск 1. – Тернопіль, 1999. – 223с.
6. Економічна енциклопедія: у 3-х томах. Т.1 / редкол.: С.В. Мочерний та ін. – К.: видавничий центр “Академія”, 2000. – 864 с.
7. Економічний словник-довідник: за ред.док.екон.наук проф. С.В. Мочерного / худож.оформ. В.М. Штогриня. – К. Феміна, 1995. – 368 с.